

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

130:4 • 2010

Fernand Braudels artikel ”La longue durée” och svensk historieskrivning idag – några reflexioner

Av Elisabeth Elgán

År 1958 publicerade den franske historikern Fernand Braudel artikeln ”La longue durée”.¹ Braudel stod då i mitten av den karriär som 30 år senare skulle göra honom till ett slags historievetenskapens superstjärna. Mest känd är han för två gigantiska verk: avhandlingen om Medelhavet från mitten av 1900-talet, som publicerades i en omarbetad version 1966 under titeln *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, och *Civilisation matérielle, économie et capitalisme, XVe-XVIIIe siècle* som utkom i tre band 1979.² I dessa verk finns ambitionen att studera både förutsättningarna för de mänskliga samhällenas existens och dessa samhällens multipla facetter: landskap; klimat; kulturgeografi; teknik; vardagsliv; handel; former för förmerande och utbyte av resurser och varor; kultur; mentalitet (läs religion) liksom styrformer och politik.³

1. Artikeln publicerades senare i samlingsvolymen *Écrits sur l'histoire* som utkom första gången 1969. Jag har här använt den andra upplagan som gavs ut i pocketform i serien Champs Flammarion: Fernand Braudel, ”La longue durée”, i Fernand Braudel, *Écrits sur l'histoire* (här: Paris 1977) s. 41–83.

Observera att eftersom ”La longue durée” är en uppsats gör jag inga sidhänvisningar annat än vid direkta citat. Alla citat är översatta av mig från originalspråket.

2. Fernand Braudel, *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, 2:a uppl., utökad och reviderad (Paris 1966); Fernand Braudel, *Civilisation matérielle, économie et capitalisme, XVe-XVIIIe siècle* (Paris 1979).

3. Ungefär samtidigt som *Civilisation matérielle, économie et capitalisme* publiceras slår Braudel fast i en annan text att i hans ögon ska historia syssla med hela de mänskliga samhällenas utveckling över tid och detta inbegriper ekonomi, sociala och politiska förhållanden, likväl som kultur, i ordets antropologiska betydelse. (Fernand Braudel, ”Précocité des flux et reflux interséculaires”, i *Histoire économique et sociale de la France*, Band 4: *L'ère industrielle et la société d'aujourd'hui: siècle 1880-1980*, Volym 3: *Années 1950 à nos jours*, under redaktion av Fernand Braudel, Ernest Labrousse & Jean Bouvier (Paris 1982) s. 1678).

Denna vittomfattande ambition benämndes global eller total historia, innan ordet global kom att få betydelsen världsomspännande. I sin replik på Stefan Eklöf Amirells artikel i *Historisk tidskrift* 128:4 (2008) s. 647–669 påpekar Rolf Torstendahl just detta, att termen global historia betyder något annat för Braudel än vad den gör för flertalet historiker idag. Rolf Torstendahl, ”Idén om global historia och den transnationella trenden”, *Historisk tidskrift* 129:2 (2009) s. 235–240.

För Fernand Braudel var historia bara en pusselbit i en övergripande förståelse av de mänskliga samhällena. Hans vetenskapsideal var en mångvetenskaplighet där alla humanistiska och samhällsvetenskapliga discipliner tillsammans skulle sträva mot samma mål.⁴

Artikeln "La longue durée" publicerades i *Annales: économies, sociétés, civilisations*. Den kan ses som en programförklaring från Braudels sida i samband med att han tog över ansvaret för tidskriften.⁵ I denna programförklaring föreslog Braudel att alla samhällsvetenskaper skulle enas kring begreppet *longue durée*. Med samhällsvetenskaper avsåg Braudel både historia, antropologi, sociologi och ekonomi – egentligen alla discipliner som ägnar sig åt att studera människan som social varelse. Han riktade dock en hel del kritik mot bland annat sociologin och jag menar att det är ganska tydligt att det samarbete som artikeln bjuder in till först och främst är ett samarbete med utgångspunkt i Braudels uppfattning om de långa historiska perspektivens nödvändighet

I denna essä kommer jag att diskutera aktualiteten hos detta manifest i förhållande till svensk historieskrivning idag.

Begreppet *longue durée*

I centrum för Fernand Braudels artikel från 1958 står begreppet *longue durée*. Med *longue durée* avser Braudel de aspekter av de mänskliga samhällena som är nästan stillastående, som bara förändras mycket sakta. Han menar att historiker, liksom andra humanister och samhällsvetare, i allt för liten utsträckning intresserat sig för dessa företeelser. Någon längre redogörelse för vilka företeelser som kan karaktäriseras som *longue durée* får dock läsaren inte. Braudel växlar mellan exempel som geografiska och biologiska förhållanden och handelskapitalismen mellan 1300-talet och 1700-talet.

Braudel menar att olika företeelser i samhället har olika tidsaxlar, olika rytm. Han talar om en tidsaxlarnas dialektik. De företeelser som hör till nuet försöker rucka på gamla sega strukturer. Han är full av förakt inför den historieskrivning som stannar vid händelserna och inte intresserar sig

4. Enligt hans biograf, Pierre Daix, blev Braudel mycket besviken på humanioras och samhällsvetenskapernas bristande intresse för mångvetenskaplighet, liksom han blev besviken på det bristande intresset som han menade att sociologer och andra samhällsvetare visade för historia. Pierre Daix, *Braudel* (Paris 1995) *passim*. Denna besvikelse lyser igenom i förordet till *Écrits sur l'histoire* (Braudel (här: 1977) s. 7).

5. Daix (1995) s. 338.

för de andra tidsaxlarna och sambanden dem emellan. Historikerna måste ta ett steg tillbaka och se historien, se de långa linjerna, se sammanhangen mellan idag, igår och mycket länge sedan skriver han. *Longue durée* är historieskrivningens infrastruktur:

[...] det är i förhållande till de områden av trög historia som hela historien kan tänkas om, som utifrån en infrastruktur." Alla dessa lager, dessa tusentals lager, alla dessa små spillror av historiska företeelser blir begripliga i förhållande till denna trögrörlighet, denna halvt stillstående historia.⁶

Det är dessa avlagringar som historikerna bör studera istället för att fastna i det som rör sig. Om vi bara fokuserar på det som rör sig ser vi inte de tröga motspänstiga systemen bakom de rådande sätten att tänka och handla, de system som inte vill dö även om de inte längre är rationella, hävdar Braudel.

Han framhåller att det i varje händelse finns spår av olika historiska förändringar och av olika historisk tid. Samtiden förenar element från igår, från i förrgår liksom från det långt förgångna.

Historiens många lager och långa linjer

Fernand Braudels syn på hur historia ska skrivas och förstås kan alltså sammanfattas som en historia i flera lager. Det första lagret är *longue durée*. Ett annat lager utgörs av de ekonomiska och sociala förhållandena, som Braudel menar förändras i snabbare takt än *longue durée*. Till sociala och ekonomiska förhållanden räknar han också företeelser som teknik och religion liksom den allmänna föreställningsvärlden. Det sista lagret utgörs av samtiden. Samtidens händelser och kortvariga trender har tendens att skymma sikten för analysen, samtidigt som de sällan förändrar någonting på djupet, menar Braudel.

Även om Braudel tillmäter de ekonomiska och sociala strukturerna en viktig roll, ser han inte förhållandet mellan de olika lagren som förutbestämt – en viktig skillnad gentemot modellen bas och överbyggnad, där basen, produktionsätten och produktionssystemet, anses avgörande för det övriga samhället, överbyggnaden. Braudel menar att historikern ska

6. Braudel (här: 1977) s. 54. "[...] c'est par rapport à ces nappes d'histoire lente que la totalité de l'histoire peut se repenser, comme à partir d'une infrastructure. Tous les étages, tous les milliers d'étages, tous les milliers d'éclatements du temps de l'histoire se comprennent à partir de cette profondeur, de cette semi-immobilité; tout gravite autour d'elle."

röra sig mellan de olika tidslagren, från händelserna till strukturen, från strukturerna till *longue durée*, och den andra vägen runt.

Fernand Braudel definierar historia som den disciplin som sysslar med förändring, eller avsaknaden av förändring, över tid. Han menar att en historisk studie är bortkastad om den inte handlar om förändring över tid. För att kunna studera förändring över tid behöver historikerna dock tillgång till jämförbara empiriska data för långa tidsperioder.

Vad gäller de ekonomiska strukturerna så understryker Fernand Braudel de cykliska rörelserna. Han refererar explicit till den sovjetiske ekonomen Nikolaj Kondratiev, men han utökar inte resonemanget om cykler till att gälla andra områden i samhället och han avvisar alla former av ekonomisk determinism. Således avfärdar han sin kollega Ernest Labrousse's förklaring av franska revolutionen som en konsekvens av en tidigare ekonomisk kris. Braudel menar att vetenskap, teknik, politiska institutioner eller mentalitet är minst lika viktiga som ekonomiska och sociala strukturer. Även om alla dessa företeelser kan ha sin egen tidsaxel, sin egen rytm, kan de också dra åt samma håll och samverka.

Inget ämne, hävdar Braudel, inte ens till exempel de ekonomiska cyklernas historia, kan studeras på ett meningsfullt sätt om vi inte också ser till det som han kallar alla andra aktörer: tekniken, politiken, vetenskapen, de sociala förhållanden och så vidare. Dessa ska dessutom sättas i förhållande till *longue durée*-fenomen. Det är bara så vi kan avgöra vad som är verkliga förändringar i de rörelser vi kan iaktta.

Strukturer

Fernand Braudel använder ofta termen struktur, "structure" på franska, för att karaktärisera olika företeelser. *Longue durée* är först och främst strukturer.

Braudels definition av struktur är mycket bred. En struktur i historien är enligt Braudel en ansamling, en konstruktion, som kännetecknas av sin hållbarhet. En struktur är något som tiden har svårt att nöta ned och som samhällena drar runt, runt länge. Vissa strukturer får generation efter generation leva med, de förhindrar förändring. Andra strukturer försvinner snabbare. Braudel ser strukturer som både stöd och hinder. Strukturerna är ett hinder när de skapar gränser eller fack, påsar och skal som Braudel skriver, som människorna och deras erfarenheter inte lätt kan ta sig ur eller förbi. Geografiska förhållanden har till exempel format möjligheterna

till överlevnad och under lång tid har strukturer byggts upp, anpassade till klimat och plats, för att få fram något att leva av från jorden. Sådana strukturer håller människor fångna i sekler.

Fernand Braudels sätt att tänka kring strukturer skulle kanske kunna jämföras med den inom statsvetenskapen vanliga teorin neo-institutionalismen. Denna teoribildning intresserar sig för "institutioner" med vilka kan förstås ungefär detsamma som Braudel menar med strukturer. Den intresserar sig också för hur dessa institutioner uppstår och för den inläsningseffekt de medför när de väl är på plats, så kallad *path dependency*.

Vad gäller strukturernas natur menar Braudel, som flera andra i hans tid, att strukturer inte är någonting som syns. Det vi kan observera är manifestationerna av strukturerna.⁷

Braudels ständiga hänvisningar till strukturer betyder dock inte att han förordar en historia utan aktörer. Han tonar visserligen ned betydelsen av enskilda händelser och enskilda individers ageranden men det är tydligt att merparten av det han definierar som strukturer är skapade av människor, även om strukturernas hållbarhet efterhand ger dem en begränsande och tvingande karaktär för människorna. Ett framträdande drag i hans forskning är att människor som del i sociala grupper agerar och formar historiens gång. Hur historiens olika lager och strukturer bestämmer människors existens sammanfattades på följande sätt av Braudel i den lärobok han skrev för gymnasieelever (men som aldrig kom ut som lärobok):

Ni kan ju utan svårigheter konstatera att människors liv rymmer många andra verkligheter än de som syns på händelsernas film: det fysiska rummet de lever i, den värdegrund – medveten eller omedveten – de förväntas leva efter, deras religiösa och filosofiska föreställningar, den kultur som de har vuxit upp i. Dessa verkligheter har en längre livslängd än en enskild människa och människor ser dem sällan förändras i grunden under sin egen levnadstid.⁸

7. Denna sista iakttagelse vad gäller Braudels syn på strukturer är inte något som Braudel diskuterar i "La longue durée" utan det är Braudels biograf som gör den analysen. Se Daix (1995) s. 388.

8. "Vous n'aurez pas de peine à constater que la vie des hommes implique bien d'autres réalités qui ne peuvent prendre place dans le film des événements: l'espace dans lequel ils vivent, les formes sociales qui les emprisonnent et décident de leur existence, les règles éthiques, conscientes ou inconscientes auxquelles ils obéissent, leurs croyances religieuses et philosophiques, la civilisation qui leur est propre. Ces réalités ont une vie beaucoup plus longue que la nôtre et nous n'aurons pas toujours le loisir au cours de notre existence de les voir changer de fond en comble." Citerad i Daix (1995) s. 370f. Läroboken skrevs i början av 1960-talet men gavs ut först senare i en omarbetad version för all publik under titeln *Grammaire des civilisations* (Paris 1987).

Modeller

Braudel ägnar en stor del av "La longue durée" åt att diskutera behovet av modeller. Han understryker att historikernas behov av modeller för att lättare förstå sina källor. Han liknar modellerna vid en ficklampa som lyser upp de samhällsförhållanden vi ska studera. En modell är ett slags hypotes och en förenkling av verkligheten, som alltid är månfaldig och mångtydig. Braudel ser dessa förenklingar som nödvändiga för vetenskapliga resonemang. Han skriver "toute science va [...] du compliqué au simple", det vill säga all vetenskap går från det komplicerade till det enkla.⁹ Han kritiserar dock historikerna för bristande förmåga att skapa modeller och framhåller istället Marx modeller, grundade på historisk kunskap och iakttagelser av förändring över tid. Marxisterna däremot, menar Braudel, kan dock sällan tänka längre än dessa modeller.

Braudel förordar enkla modeller som går att pröva annorstädes än på de situationer utifrån vilka de utvecklats. I artikeln syns hans fascination inför antropologen Claude Lévi-Strauss försök att bryta ned det sociala livet i sina minsta beståndsdelar för att på så sätt empiriskt försöka hitta gemensamma och bakomliggande strukturer för alla mänskliga samhällen. Braudel kritiserar dock Lévi-Strauss för att utgå ifrån att dessa strukturer inte förändrats över tid. Braudel är nämligen noga med att understryka att *longue durée* inte är detsamma som orörliga strukturer. De rör sig bara mycket sakta.

Artikeln värde för svensk historieskrivning idag

Braudels artikel från 1958 kan alltså ses som ett ambitiöst manifest för hur historia ska skrivas. Hans argument att det är de långsiktiga historiska perspektiven som gör historia intressant är högst aktuellt idag, även för den som inte aspirerar på att skriva samma sorts totalhistoria som Braudel själv gjorde. Dagens svenska historieskrivning skulle kanske få den nystart jag tycker att den behöver om vi historiker började fundera över om vi inte i större utsträckning borde introducera längre tidsperspektiv i våra studier och diskutera om det finns företeelser i det vi forskar om som borde betecknas som *longue durée*.

Att det förgångna har betydelse är alla historiker överens om. Vilken betydelse det har mer precist diskuterar vi sällan. Vi nöjer oss ofta med

9. Braudel (här: 1977) s. 81.

avgränsade analyser av skeden och händelser i det förflutna och sätter inte alltid in dessa analyser i ett långsiktigt perspektiv, trots att förändring och kontinuitet över lång tid borde vara historikernas bästa gren. Naturligtvis har klart avgränsade analyser också ett värde, de behövs till exempel för att utveckla och pröva olika teorier. Blir de allenarådande uppstår dock risken att historieforskningen framstår som en anhopning av ett antal små specialområden där forskningens resultat för majoriteten, även fackhistoriker, framstår som vetenskaplig kuriositet.

Att skriva om något som har hänt eller som försiggått tidigare är nämligen inte detsamma som ett historiskt perspektiv. Det historiska perspektivet uppstår först om vi sätter in det vi studerar i en kontext av långsiktig kontinuitet och/eller förändring. Historieforskningen blir angelägen för andra först när vi kan skissa perspektiv, som visar vilka historiska förhållanden som förändrats och vilka som inte har förändrats.

Att det hos en historieintresserad allmänhet finns ett stort intresse för de långa historiska perspektiven är tydligt. Det syns till exempel inom området kvinno- och genushistoria på de framgångar som Ann-Sofie Ohlander och Ulla-Britt Strandbergs populärvetenskapliga *Tusen svenska kvinnoår* rönt. Boken publicerades första gången 1996 och kom nyligen ut i en tredje reviderad upplaga som mottogs väl i *Historisk tidskrifts* spalter.¹⁰

Historiens fragmentisering

Att diskutera värdet av ett långt historiskt perspektiv skulle kunna motverka den fragmentisering som jag menar är karaktäristisk för svensk historieforskning idag. Det vi studerar tenderar att vara såväl tidsmässigt, geografiskt som ämnesmässigt mycket avgränsat. Låt mig ge två exempel från kvinno- och genushistoria, som är ett område jag känner väl till.

Det första gäller tidsperspektiven. En genomgång av de sista sex årgångarna av *Historisk tidskrift* (2004–2009) med hänsyn till artiklar, avhandlingsrecensioner och vanliga recensioner inom området kvinno- och genushistoria i historia, ekonomihistoria och historisk demografi (men inte familjehistoria) visar att de längre tidsperspektiven inte är helt frånvarande.¹¹ Av de 13 uppsatserna inom området som publicerades under

10. Ann-Sofie Ohlander & Ulla-Britt Strömberg, *Tusen svenska kvinnoår: svensk kvinnohistoria från vikingatid till nutid*, 3:e upplagan, omarbetad och utökad (Stockholm 2008); *Historisk tidskrift* 130:1 (2010) s. 128–130.

11. *Historisk tidskrift* 124–129.

perioden hade hela nio ett tidsperspektiv på åtminstone ca 100 år. Tidsperspektivet överskred dock i princip aldrig 200 år. I de flesta fall verkar det dock som om valet att studera en längre tidsperiod främst motiverats av källmaterialets natur. Ingen av artikelförfattarna diskuterade sina resultat i termer av utveckling, förändring eller kontinuitet över en riktigt lång tidsperiod. Intrycket förstärks ytterligare om vi ser till avhandlings- och övriga recensioner. Av de 36 avhandlingarna i kvinno- och genushistoria som recenserades hade endast elva ett tidsperspektiv på mellan 100 och 200 år och av de 38 recensionerna av nypublicerad facklitteratur inom området behandlade endast åtta verk ett längre tidsperspektiv. Vare sig artiklarna eller de recenserade verken överskred den vanliga indelningen av historisk tid i Sverige: medeltid, tidigmodern tid och modern tid.

Det finns all anledning att fundera över varför det förhåller sig så. Är vi historiker utbildade i en tradition som säger att vi bara får och kan uttala oss om sådant som vi har forskat om själva eller som ligger inom den period vi anses vara specialister på? Är det därför vi inte vågar anlägga längre perspektiv, något som vi ju skulle kunna göra med hjälp av tidigare forskning eller inom ramen för en projektgrupp? Har den postmoderna kritiken mot de stora berättelserna, som ibland med rätta beskrivits som både förtryckande och exkluderande, fått oss att bli fega och inte våga dra upp de stora linjerna? All mer övergripande historieskrivning kräver generaliseringar och avgränsningar samt val av perspektiv. Innebär detta med nödvändighet att resultatet blir en berättelse som legitimerar rådande och tidigare maktförhållanden och förtränger förtryck, utsugning och diskriminering eller vidmakthåller bilden av de utnyttjade och marginaliserade som just utnyttjade och marginaliserade?

Mitt andra exempel gäller ämnesvalen. Under de senaste tio åren har studiet av normer och representationer kring och av kön blivit allt mer dominerande inom kvinno- och genushistoria. Med representationer syftar jag på föreställningar om, och bilder av, någonting eller någon. En genomgång av databasen GENA, som är en databas för svenska doktorsavhandlingar inom kvinno-, mans- och genusforskning, med hänsyn till avhandlingar i historia (ej ekonomihistoria) under perioden 2000–2009 visar att antalet avhandlingar som huvudsakligen studerar normer och representationer har ökat stadigt, för att helt dominera 2008 och 2009.¹²

12. <http://www.ub.gu.se/kvinn/gena/search/index.xml?do=search&offset=0&hpp=25&debug=0&author=&title=&place_id=&discipline_id=23&subject=&year_from=2000&year_

Jag menar inte att det är ointressant att studera normer och representationer men studier av endast dessa aspekter ger inte någon heltäckande bild av det ämne som studeras. Många studier av detta slag lämnar dessutom ofta läsaren med frågor som: Är de här normerna eller föreställningarna unika för den här tiden eller för den här gruppen? Har de förändrats över tid och i så fall hur? Vilka konsekvenser fick dessa normer? Att många studier av normer och representationer blir så begränsade har säkert praktiska orsaker. För att frilägga normer och föreställningar i detalj krävs ofta närläsningar av stora textmassor eller annat historiskt källmaterial, vilket av naturliga skäl begränsar undersökningens bredd och tidsperiod.¹³ Vi får blyxtbelysningar av vissa förhållanden under en kort tidsrymd.

Den nygamla frågan om vad förändring och kontinuitet beror på

För att kunna skriva historia som integrerar ett långt tidsperspektiv och som följer upp frågan om kontinuitet och förändring behöver vi våga generalisera. Vi behöver teorier eller modeller precis som Fernand Braudel underströk i sin artikel. Utan generaliseringar är det i princip omöjligt att skapa sammanhang annat än i begränsade utsnitt av samhällen och historien. För att kunna se till exempel könshierarkier, när vi rör oss bort från förhållanden vi redan är välbekanta med, kan en modell vara till hjälp. Vi vet ju alla att man sällan ser det man inte letar efter. Samtidigt vet vi också att en viss modell eller generalisering inte får bli ett heligt objekt utan måste ifrågasättas när den inte fångar in mer än en bråkdel av de företeelser och tankegångar som vi kan observera i källorna.

Naturligtvis är inte snävt avgränsade studier per definition teorilösa, tvärtom är de ofta överhängda med teorier. Men det rör sig sällan om teorier eller modeller som hjälper till att förstå kontinuitet och förändring utan om teorier angående studieobjektets natur.

Vill vi göra historisk forskning intressant och lockande så måste vi på nytt börja tala om långsiktig förändring och kontinuitet och diskutera vad

to=2009&lang_id=&free=&sf=1>, 28/3 2010. Databasen produceras av KvinnSam som är en specialsamling inom Göteborgs universitetsbibliotek, i samarbete med Nationella sekretariatet för genusforskning. För perioden 2000–2009 har databasen noterat sammanlagt 61 avhandlingar i kvinno-, mans- eller genushistoria. Jag har bedömt avhandlingarnas inriktning med hjälp av avhandlingarnas abstract. I de fall de inte har funnits i databasen har jag tagit fram abstract från respektive universitets databaser.

13. I vissa fall handlar det naturligtvis också om att normer och uppfattningar är det enda som verkligen går att studera på grund av källaget.

de kan bero på. Vi behöver fler teorier och modeller formulerade utifrån vår egen disciplins frågor. Historieforskning måste vara historisk, i betydelsen ha en lång tidsaxel och inte bara göra nedslag här och där i det förgångna. Historieforskningen måste också försöka förklara varför vissa förhållanden förändrats och andra inte. Annars blir inte historia intellektuellt utmanande.

Jag hävdar självklart inte att frågan om förändring och kontinuitet i historien skulle vara ny. Inom historikersamfundet diskuteras den regelbundet. Över tid kan man observera en rörelse mellan olika förklaringsfaktorer: Från strukturer, till aktörer – främst kollektiva aktörer, till diskurser, till normer och föreställningar. Denna rörelse kan också beskrivas som en rörelse från materialistiska förklaringar till idealistiska förklaringar. De flesta historiker blandar dock för det mesta olika förklaringsfaktorer.

Fernand Braudels förståelse av hur mänskliga samhällen fungerar utgick från en klar och tydlig materialism. De materiella förutsättningarna och de av människorna skapade strukturerna samspekar med och utvecklar människors sociala och kognitiva förmågor. Utan att på något sätt närma sig en förståelse av historiska samhällen som samhällen där den materiella basen skulle styra alla mänskliga aktiviteter är Braudel, både i artikeln och på annat håll, tydlig med att vi föds in i materiella och sociala strukturer som sätter ramar för vad vi kan göra och vad vi kan tänka. Även föreställningar bildar alltså strukturer med Braudels terminologi. Det är just i strukturerna som han söker förklaringar till förändring. I "La longue durée" framhåller han att förändring är ett resultat av motstridiga påtryckningar, av den krissituation som uppstår när strukturer inte längre kan uppfylla de uppgifter som gjorde att de en gång tillkom. Hans slutord till den tolv volymer långa *Histoire économique et sociale de la France*, som han var en av huvudredaktörerna för, kan exemplifiera detta sätt att förklara förändring. I detta slutord försöker Fernand Braudel förklara varför den stora kris som Europa genomled cirka 1350–1450, då ekonomin, befolkningen och samhället brakade ihop, inte har upprepats sedan dess. Han frågar sig vilka strukturer som förändrats eller tillkommit sedan 1450 och hans svar blir att det är städerna.¹⁴ De stora städerna blev fler. De skapade stabila system för att säkra livsmedelsförsörjning. På så sätt kunde städerna fortsätta att

14. Braudel (1982) s. 1690–1693.

fungera som dynamiska center både för handel och finanser och för social, kulturell och intellektuell utveckling, även under krisperioder.

Ett liknande sätt att på ett empiriskt och materiellt förankrat sätt förklara förändring finner vi hos Pierre Bourdieu och hans begrepp habitus. Habitus betecknar de traderade vanor och kunskaper som utgör resultaten av tidigare generationers erfarenheter av framgångsrika strategier för överlevnad och välstånd, utifrån vilka individer inom olika sociala grupper agerar. Så länge de traderade vanorna och kunskapen fyller sin funktion, så länge de utgör de bästa strategierna för överlevnad och framgång, så länge består habitus. När habitus inte längre gör det, kommer det att ifrågasättas och förändras. När nackdelarna med att behålla gamla strukturer blir större än fördelarna är det troligt att många människor bryter med det föreskrivna, går ifrån habitus och på så sätt utvecklar ett nytt.

Jag menar att med de senaste årens iver att i språket se maktutövning och underordning, och mekanismerna för deras reproduktion, har livets materialitet och de av människor skapade komplexa strukturerna viftats undan lite för snabbt. Även om människor orienterar sig i samhället och livet just utifrån sina föreställningar om samhället och livet så betyder det inte att dessa föreställningar är allt och att ingenting finns utöver dem.

Studier av normer och representationer skulle bli betydligt mer spännande om de sattes in i en kontext av materiella förhållanden, samhälleliga strukturer och lång tidsrymd. Detta skulle kunna leda till fördjupade diskussioner om hur specifika förskjutningar i normer och representationer ska tolkas. Är förskjutningarna uttryck för förändringar i sociala eller ekonomiska strukturer, eller någon annan typ av strukturer, eller uttrycker de förändringar i föreställningsvärlden som i sin tur orsakar förändringar i de materiella och sociala strukturerna? Vilka krafter eller mekanismer ligger bakom dessa förändringar?

Sammanfattningsvis menar jag att dagens fragmentiserade historieskrivning skulle må bra av en diskussion om vikten av de långa historiska perspektiven och förekomsten av mer eller mindre trögrörliga sociala och materiella strukturer. En sådan diskussion skulle kunna leda till att vi på nytt intresserar oss för det som är en av historievetenskapens största utmaningar, nämligen att förklara historiens drivkrafter.